

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.24>

НИКИТЮК Я.І.

**СТРУКТУРНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ
ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ****STRUCTURAL AND ORGANIZATIONAL PRINCIPLES
OF THE SUPREME ANTI-CORRUPTION COURT**

Особливе місце, яке посідає Вищий антикорупційний суд в антикорупційному механізмі та в національній судовій системі, характер функцій, виконання яких на нього покладається, а також специфіка повноважень, якими він наділений, – це далеко не повний перелік факторів, що вплинули на визначення його організаційної структури та внутрішньої побудови. Так, на відміну від звичайних судів, які мають чітко визначену ієрархічну побудову, спрямовану на максимальну деталізацію принципів інстанційності та територіальності, Вищий антикорупційний суд є єдиною судовою інституцією, яка має антикорупційну спеціалізацію. Відтак, розмірковуючи над майбутньою структурою Вищого антикорупційного суду, основне проблемне питання, вирішення якого постало перед законодавцем, полягало у розробці такої організаційної побудови Вищого антикорупційного суду, яка б, з одного боку, дозволяла максимально деталізувати компетенцію Вищого антикорупційного суду, забезпечивши розгляд корупційних справ у всіх судових інстанціях, а з іншого – гарантувала дотримання принципів автономності та організаційної незалежності таких інстанцій. Обирати доводилось із великої кількості варіантів, оскільки майже кожен законопроект, що виносився на розгляд Верховної Ради України, передбачав запровадження різних організаційних моделей функціонування Вищого антикорупційного суду.

У статті аналізуються положення Конституції та Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у яких визначено вихідні засади організаційної моделі функціонування Вищого антикорупційного суду. Надається розгорнута характеристика особливостей адміністративно-правового регулювання таких основних структурних елементів Вищого антикорупційного суду, як керівництво Вищого антикорупційного суду, судова палата Вищого антикорупційного суду, Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду, Апарат Вищого антикорупційного суду (в структурі якого функціонує самостійний структурний підрозділ для організаційного забезпечення роботи Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду), органи суддівського самоврядування. Визначаються переваги та недоліки структурної побудови Вищого антикорупційного суду, а також обґрунтовуються пропозиції та рекомендації щодо її покращення й оптимізації.

Ключові слова: Вищий антикорупційний суд, інституційної автономія, кадрова автономія, органи суддівського самоврядування, організаційна автономія, організаційна структура, фінансова автономія.

The special place of the High Anti-Corruption Court in the anti-corruption mechanism and in the national judicial system, the nature of the functions entrusted to it, as well as the specific powers it is endowed with are not a complete list of factors influencing its organizational structure and internal construction. Thus, unlike ordinary courts, which have a clearly defined hierarchical structure aimed at maximizing the principles of instance and territoriality, the Supreme Anti-Corruption Court is the only judicial institution that represents anti-corruption specialization. Therefore, reflecting on the future structure of

the High Anti-Corruption Court, the main problem facing the legislator was to develop such an organizational structure of the High Anti-Corruption Court, which would, on the one hand, allow to detail the competence of the High Anti-Corruption Court. all courts; on the other hand, it guaranteed observance of the principles of autonomy and organizational independence of such instances. We had to choose from a large number of options, as almost every bill submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine provided for the introduction of different organizational models of the Supreme Anti-Corruption Court. The article analyzes the provisions of the Constitution and the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges", which define the basic principles of the organizational model of the Supreme Anti-Corruption Court. A detailed description of the features of administrative and legal regulation of such basic structural elements of the Supreme Anti-Corruption Court as the leadership of the Supreme Anti-Corruption Court, the Judicial Chamber of the Supreme Anti-Corruption Court, the Appeals Chamber of the Supreme Anti-Corruption Court, the Office of the Supreme Anti-Corruption Court. Appellate Chamber of the Supreme Anti-Corruption Court), judicial self-government bodies. The advantages and disadvantages of the structural structure of the Supreme Anti-Corruption Court are determined, as well as proposals and recommendations for its improvement and optimization are substantiated.

Key words: *Supreme Anti-Corruption Court, institutional autonomy, personnel autonomy, judicial self-government bodies, organizational autonomy, organizational structure, financial autonomy.*

Вступ. Особливе місце, яке посідає Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС) в антикорупційному механізмі та в національній судовій системі, характер функцій, виконання яких на нього покладається, а також специфіка повноважень, якими він наділений, – це далеко не повний перелік факторів, що вплинули на визначення його організаційної структури та внутрішньої побудови. Так, на відміну від звичайних судів, які мають чітко визначену ієрархічну побудову, спрямовану на максимальну деталізацію принципів інстанційності та територіальності, ВАКС є єдиною судовою інституцією, яка має антикорупційну спеціалізацію. Відтак, розмірковуючи над майбутньою структурою ВАКС, основне проблемне питання, вирішення якого постало перед законодавцем, полягало у розробленні такої організаційної побудови ВАКС, яка б, з одного боку, дозволяла максимально деталізувати компетенцію ВАКС, забезпечивши розгляд корупційних справ у всіх судових інстанціях, а з іншого – гарантувала дотримання принципів автономності та організаційної незалежності таких інстанцій. Обирати доводилось із великої кількості варіантів, оскільки майже кожен законопроект, що виносився на розгляд ВРУ, передбачав запровадження різних організаційних моделей функціонування ВАКС.

Постановка завдання. Після ухвалення Закону України «Про ВАКС» (далі – Закон) активна фаза дискусій залишилась у минулому, поступившись обговоренню переваг та недоліків структурної побудови новоствореного ВАКС, а також обґрунтуванню пропозицій, спрямованих на її покращення. Зважаючи на важливість цих питань, спробуємо висловити щодо них власні міркування.

Результати дослідження. Як відомо, засадничі риси майбутньої структурно-організаційної моделі антикорупційного судочинства були законодавчо визначені задовго до ухвалення Закону. Йдеться про ч. 4 ст. 125 Конституції України (у редакції від 02.06.2016 р.), у якій зазначається, що «відповідно до закону можуть діяти вищі спеціалізовані суди» [1]. Дослівне тлумачення наведеної конституційної норми дозволяє звернути увагу на два принципові моменти:

по-перше, Конституція України передбачає функціонування саме «вищих» спеціалізованих судів;

по-друге, діяльність таких судів має здійснюватись «відповідно до закону». У цьому разі йдеться насамперед про Закон України «Про судоустрій і статус суддів» у редакції від 02.06.2016 р., у якому вперше на законодавчому рівні передбачено створення ВАКС як вищого спеціалізованого суду, а також у загальних рисах окреслено його структурно-організаційну модель [2]. Згодом цю модель конкретизовано в Законі, більш детальний аналіз положень якого дозволяє зробити такий висновок: *ВАКС має складну організаційну побудову, специфічною рисою якої є об'єднання в рамках однієї юридичної особи декількох самостійних структурних одиниць, які функціонують на засадах інституційної, організаційної, кадрової та фінансової автономії.* Нижче пропонуємо проаналізувати адміністративно-правовий статус таких одиниць більш детально.

1. Керівництво ВАКС. ВАКС очолює Голова суду, організаційно-управлінські повноваження якого визначаються ст. 6 Закону, а також ст. 20 та ст. 34 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Голова ВАКС має одного заступника. Посада голови ВАКС та його заступника належать до адміністративних посад суду (ч. 1 ст. 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]).

Голова ВАКС та його заступник обираються на посади зборами суддів ВАКС із суддів цього суду шляхом таємного голосування більшістю від кількості суддів ВАКС строком на три роки, але не більше як на строк повноважень судді (ч. 2 і ч. 3 ст. 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]). Першим і єдиним наразі головою ВАКС є О.В. Танасевич, яка була обрана на цю посаду згідно з рішенням зборів суддів ВАКС № 2 від 07.05.2019 р. Виконання функцій заступника голови ВАКС покладено на Є.В. Крука, обраного на цю посаду згідно з рішенням зборів суддів ВАКС № 3 від 07.05.2019 р. Згідно зі ст. 6 Закону на голову ВАКС покладається здійснення адміністративних повноважень, які передбачені Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та цим Законом [3]. Адміністративні повноваження заступника голови ВАКС визначаються головою ВАКС (ч. 2 ст. 6 Закону [3], ч. 1 ст. 35 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]). Деталізований розподіл адміністративних повноважень між головою ВАКС та заступником голови ВАКС закріплено в Наказі ВАКС від 20.09.2019 р. № 71.

Наступним елементом організаційної структури ВАКС є сам суд. Переходячи до безпосереднього аналізу його внутрішньої побудови, слід зазначити, що ВАКС, згідно зі ст. 1 Закону, має статус постійного вищого спеціалізованого суду в системі судоустрою України. Крім того, ВАКС є юридичною особою і має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням [3]. Дослівний аналіз цієї законодавчої норми *дозволяє нам зробити висновок, що вже в першій статті Закону закладено один із ключових специфічних принципів організаційно-структурної побудови ВАКС, який полягає в об'єднанні в рамках однієї юридичної особи відразу двох інституційно, організаційно, кадрово та фінансово автономних судових інституцій: судової палати ВАКС та Апеляційної палати ВАКС.* Нижче пропонуємо більш детально ознайомитись із їхньою структурою та особливостями організаційного забезпечення їхньої діяльності.

2. Судова палата ВАКС – це один з основних структурних підрозділів ВАКС, що здійснює правосуддя як суд першої інстанції у справах, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також здійснює судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у передбачених законом випадках. Покладання на ВАКС виконання зазначених функцій зумовило необхідність виокремлення в його структурі кількох складових елементів.

2.1. Слідчі судді ВАКС. Згідно з ч. 2 ст. 5 Закону для здійснення «судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях, віднесених до підсудності ВАКС», серед суддів цього суду обираються слідчі судді [3]. Строк їх повноважень становить не більше двох років, після закінчення якого вони можуть бути переобрані повторно з особистої добровільної згоди. При цьому не може бути обраний слідчим суддею суддя Апеляційної палати ВАКС.

Варто зазначити, що в початковій редакції ст. 5 Закону були встановлені більш жорсткі вимоги до слідчих суддів ВАКС. Зокрема, передбачалось, що вони обиратимуться «строком на один рік без права переобрання слідчим суддею два роки поспіль» [3]. На думку деяких експертів, установлення таких коротких термінів повноважень слідчих суддів може негативно вплинути на ефективність розгляду справ, оскільки вимагатиме постійної зміни складу колегій суду [4]. Дійсно, строк повноважень обраних у 2019 р. слідчих суддів мав закінчуватись у вересні-жовтні 2020 р. (оскільки вони були обрані на один рік без права повторного обрання). А це означає, що їх необхідно буде замінити 9 судьями, які на той час здійснюватимуть розгляд справ по суті. Відтак, слухання цілої низки справ доведеться розпочинати спочатку у зв'язку зі зміною складу суду. Зважаючи на той факт, що в місцевих загальних судах уже на той час слідчі судді могли обиратись на строк не більше трьох років, а також бути переобраними повторно (ч. 7 ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]), ініціатори відповідного законопроекту в його початковій редакції пропонували встановити аналогічні правила також для слідчих суддів ВАКС [5]. Однак така пропозиція була негативно оцінена членами Головного науково-експертного управління, які у своєму висновку назвали її «сумнівною» [6]. Зрештою, в результаті тривалих переговорів і дебатів вдалося досягнути компромісного варіанта, який і було законодавчо закріплено в новій редакції ст. 5 Закону.

Аналізуючи правовий статус слідчих суддів ВАКС, варто також звернути увагу на ч. 4 ст. 5 Закону, яка містить відсильну норму, згідно з якою «визначення кількості слідчих суддів у ВАКС

та їх обрання здійснюються в порядку, передбаченому Законом України «Про судоустрій і статус суддів» для визначення кількості слідчих суддів та їх обрання у місцевих судах» [3]. Звернення до вказаного акта дає підстави визначити такий порядок обрання слідчих суддів ВАКС: кількість слідчих суддів у ВАКС визначається зборами суддів цього суду; слідчі судді обираються зборами суддів ВАКС за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана (ч. 6 і ч. 7 ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3]).

Відразу ж зауважимо, що ще задовго до початку роботи ВАКС його керівництвом було вжито всіх необхідних заходів, спрямованих на своєчасне обрання слідчих суддів. Так, ще 07.05.2019 р. Рішенням зборів суддів ВАКС № 4 визначено кількісний склад слідчих суддів (усього 6 суддів), а також затверджено персональний склад. Однак уже в перший місяць роботи ВАКС виявилось, що такої кількості слідчих суддів не достатньо для здійснення належного судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях, віднесених до підсудності ВАКС. Отже, 20.09.2019 р. Рішенням зборів суддів ВАКС № 2 цю кількість збільшено на 3 судді, а з 1.01.2021 р. – ще на 3 судді. Таким чином, сьогодні з 27 суддів першої інстанції 12 мають спеціалізацію «слідчий суддя».

2.2. Судові палати ВАКС для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції.

Порядок утворення та особливості функціонування судових палат ВАКС регулюється Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Згідно з ч. 4 ст. 31 цього Закону «в складі вищого спеціалізованого суду можуть утворюватися судові палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції»; згідно з ч. 9 ст. 31 «рішення про утворення і склад цих судових палат, про обрання секретарів судових палат приймаються зборами суддів відповідного вищого спеціалізованого суду за пропозицією голови суду» [2]. Судову палату для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції очолює секретар судової палати, який обирається із суддів відповідної палати строком на три роки (ч. 5 і ч. 6 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]).

Варто зауважити: у зв'язку із незначною кількістю суддів, які були обрані до першої інстанції ВАКС, питання створення судових палат поки що не порушувалось. Так, сьогодні з 27 суддів, які були обрані до першої інстанції ВАКС, лише 15 безпосередньо виконують функцію розгляду справ. Саме з них було сформовано 6 постійних колегій (по 3 судді кожна), а з 01.01.2021 р. кількість таких колегій була зменшена до 5 (у зв'язку з обранням трьох суддів на посаду слідчого судді). Також із цих суддів відповідними рішеннями зборів суддів трьох осіб було вповноважено на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх (строком на три роки), ще трьох осіб обрано суддями-спікерами.

На нашу думку, наявна наразі кількість суддів судової палати ВАКС не дозволяє швидко та оперативно розглядати корупційні справи в першій інстанції. Окрім недотримання розумних строків судового розгляду, брак суддів негативно впливає і на його якість. Річ у тім, що наразі ВАКС розглядає кримінальні провадження щодо 25 різних складів злочинів. А з 28.11.2019 р. йому також стали підсудні справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, що вимагає від суддів досконалого знання не лише кримінального, а й цивільного процесуального законодавства.

Ураховуючи вищевикладене, з метою вдосконалення діяльності судової палати ВАКС необхідно вжити таких заходів:

1) збільшити кількість суддів ще на 23 одиниці (як мінімум). Відтак, їх загальна кількість становитиме 50 осіб, що дозволить суттєво прискорити розгляд корупційних справ у першій інстанції;

2) законодавчо закріпити (шляхом доповнення ст. 5 Закону новою частиною 5) та вжити заходів до фактичного створення в структурі судової палати ВАКС, як мінімум, чотирьох судових палат: 1) судової палати з розгляду справ про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави; 2) судової палати з розгляду кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів; 3) судової палати з розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів у сфері службової діяльності; 4) судової палати з розгляду кримінальних проваджень щодо злочинів у сфері господарської діяльності.

3. Апеляційна палата ВАКС – один з основних структурних підрозділів ВАКС, що здійснює правосуддя як суд апеляційної інстанції у справах, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом.

На відміну від судових палат ВАКС із розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, вирішення питання про необхідність створення яких законодавець віддає на розсуд зборів суддів цього суду (ч. 9 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), створення

Апеляційної палати ВАКС є обов'язковим і безпосередньо закріпленим у законі. Так, ч. 4 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» містить положення, згідно з яким «у складі вищого спеціалізованого суду ... утворюється апеляційна палата для розгляду справ в апеляційній інстанції» [2]. Кількість суддів Апеляційної палати ВАКС визначається у межах загальної кількості суддів ВАКС ДСА України за погодженням із ВРП. Нагадаємо, що нині в складі Апеляційної палати ВАКС обрано 12 суддів, які здійснюють розгляд справ у складі 4 колегій. Одною з них, згідно з Рішенням зборів суддів ВАКС № 3 від 19.06.2019 р., обрано суддею-спікером.

Згідно із Законом Апеляційну палату ВАКС очолює голова, який обирається серед суддів цієї палати строком на три роки. Рішення про обрання голови Апеляційної палати приймається зборами суддів цієї палати шляхом таємного голосування більшістю голосів (ч. 5 і ч. 9 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Наразі Апеляційну палату ВАКС очолює Чорненко Даниїла Степанівна, рішення про обрання якої головою Апеляційної палати ВАКС затверджене зборами суддів цієї палати 24.05.2019 р.

Основним принципом, який лежить в основі організації діяльності Апеляційної палати ВАКС, є принцип інституційної, організаційної, кадрової та фінансової автономії (ч. 4 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]). І хоча ані Закон України «Про судоустрій і статус суддів», ані Закон України «Про ВАКС» не містять чіткого переліку гарантій реалізації цього принципу, поглиблений аналіз змісту законодавчих норм дозволив нам визначити основні з них:

- *Відокремлене керівництво роботою Апеляційної палати ВАКС.* Посада Голови Апеляційної палати ВАКС відокремлена від посади Голови ВАКС. Як ми вже зазначали вище, Апеляційну палату ВАКС очолює голова Апеляційної палати, який обирається безпосередньо зборами суддів Апеляційної палати ВАКС і виконує низку інституційних, організаційних, кадрових та інших функцій, спрямованих на забезпечення належного функціонування Апеляційної палати ВАКС (ч.ч 5, 6, 7, 9 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]; ч. 4 ст. 6 Закону України «Про ВАКС» [3]).

- *Окреме визначення кількості суддів Апеляційної палати ВАКС.* Згідно з ч. 4 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «кількість суддів в апеляційній палаті вищого спеціалізованого суду визначає у межах загальної кількості суддів вищого спеціалізованого суду ДСА України за погодженням із ВРП» [2]. Згідно з ч. 1 ст. 5 Закону України «Про ВАКС» «кількість суддів ВАКС визначається ... з окремим установленням, у межах кількості суддів ВАКС, кількості суддів Апеляційної палати ВАКС» [3]. Обрання необхідної кількості суддів окремо до складу судової палати ВАКС та апеляційної палати ВАКС також законодавчо закріплено як одну з обов'язкових умов початку роботи цього суду в п. 5 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про ВАКС» [3].

- *Відокремлене проведення конкурсу на посаду судді Апеляційної палати ВАКС.* Згідно із Законом України про ВАКС конкурс на посади суддів Апеляційної палати ВАКС та на посади інших суддів ВАКС проводиться окремо (ст. 8 Закону). Так само відокремлено проводився перший конкурсний відбір на відповідні посади: згідно з пп. 2 п. 3 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про ВАКС» протягом 12 місяців із дня набрання чинності цим Законом «оголошується та проводиться конкурс на посади суддів Апеляційної палати ВАКС та на посади інших суддів ВАКС відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та цього Закону» [3].

- *Відокремлене вирішення питань кадрового забезпечення діяльності Апеляційної палати ВАКС.* Так, згідно з ч. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», не на голову ВАКС, а на голову Апеляційної палати ВАКС покладається вирішення таких кадрових питань: сприяння виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів палати, підвищення їхнього професійного рівня; інформування ВККСУ та ДСА України, а також через вебпортал судової влади про вакантні посади суддів у суді у триденний строк з дня їх утворення [2].

- *Відокремлене функціонування органів суддівського самоврядування Апеляційної палати ВАКС.* Згідно з ч. 2 ст. 127 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддівське самоврядування в Україні здійснюється «через ... збори суддів ... вищого спеціалізованого суду (а у передбачених цим Законом випадках – апеляційної палати вищого спеціалізованого суду)» [2].

- *Відокремлене адміністрування у сфері організаційного забезпечення діяльності Апеляційної палати ВАКС.* Згідно з ч. 2 ст. 16 Закону України «Про ВАКС» «в апараті ВАКС утворюється самостійний структурний підрозділ для організаційного забезпечення роботи Апеляційної палати ВАКС» [3] – Управління з організаційного забезпечення Апеляційної палати ВАКС.

Згідно з абз. 2 ч. 8 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вказане Управління не підпорядковується керівнику апарату ВАКС. Його діяльність підконтрольна і його керівник підпорядковується голові Апеляційної палати ВАКС [2].

- *Окреме визначення видатків на утримання Апеляційної палати ВАКС.* Згідно з ч. 2 ст. 14 Закону України «Про ВАКС» та ч. 5 ст. 148 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «видатки на утримання Апеляційної палати ВАКС визначаються в Державному бюджеті України окремим рядком» [2; 3]. Згідно з п. 6 ч. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» саме голова Апеляційної палати ВАКС «погоджує проєкт кошторису вищого спеціалізованого суду в частині фінансування діяльності апеляційної палати, а також погоджує використання бюджетних коштів, передбачених на утримання апеляційної палати» [2].

- *Відокремлене територіальне розміщення Апеляційної палати ВАКС.* Згідно з ч. 1 ст. 15 Закону України «Про ВАКС» «Апеляційна палата ВАКС та судові палати ВАКС для здійснення правосуддя в першій інстанції не можуть розміщуватися в одній будівлі» [3]. Наразі, згідно з Рішенням зборів ВАКС від 3.09.2019 р. № 7, визначено такі фактичні адреси для розміщення і розташування суддів ВАКС: 1) слідчі судді – м. Київ, вул. Хрещатик, 42- А; судді ВАКС, які розглядають справи по суті – м. Київ, просп. Перемоги, 41; судді Апеляційної палати ВАКС – м. Київ, пров. Хрестовий.

- *Забора на виконання суддями Апеляційної палати ВАКС функцій слідчого судді.* Згідно з ч. 3 ст. 5 Закону України «Про ВАКС» «не може бути обраний слідчим суддею суддя Апеляційної палати ВАКС» [3]. Аналогічна заборона міститься також в абз. 2 п. 6 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону, де зазначається: «якщо до дня початку роботи ВАКС слідчих суддів не буде обрано, їх повноваження виконують троє суддів ВАКС, які визначаються жеребкуванням на зборах суддів ВАКС. Судді Апеляційної палати ВАКС участі у такому жеребкуванні не беруть» [3].

Вище ми проаналізували лише основні гарантії забезпечення автономного функціонування Апеляційної палати ВАКС. *Зважаючи на особливу роль, яка відводиться таким гарантіям у забезпеченні адміністративно-правового статусу Апеляційної палати ВАКС, ми пропонуємо надати їм відповідного законодавчого оформлення. Однак практична реалізація такої пропозиції передбачає необхідність унесення деяких змін до Закону України «Про ВАКС», зокрема доповнення його новою статтею 5-1 «Гарантії забезпечення автономного функціонування Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду» відповідного змісту.*

4. Апарат ВАКС – це ще один основний структурний підрозділ ВАКС, на який покладається виконання функцій організаційного забезпечення його роботи. Основні засади діяльності апарату ВАКС визначені в ст. 16 Закону, а також у ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Нижче пропонуємо проаналізувати їх більш детально.

Апарат ВАКС очолює керівник апарату, який призначається на цю посаду за погодженням із головою ВАКС та звільняється з посади Головою ДСА (ч. 1 ч. 4 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]). Наразі апарат ВАКС очолює Б.В. Крикливенко. Саме він (як керівник апарату ВАКС) несе відповідальність за належне організаційне забезпечення ВАКС, суддів та судового процесу, функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи, інформує збори суддів ВАКС про свою діяльність (ч. 3 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]). Керівник апарату ВАКС має одного заступника. Апарат ВАКС функціонує на підставі Положення, яке розробляється на підставі типового положення про апарат суду та затверджується зборами суддів відповідного суду (ч. 2 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]). Положення про апарат ВАКС затверджено Рішенням зборів суддів ВАКС № 1 від 01.08.2019 р.

Структура і штатна чисельність апарату ВАКС затверджується ДСА України за погодженням із головою ВАКС у межах видатків на утримання відповідного суду. Призначення на посади (яке здійснюється на конкурсній основі, крім випадків переведення державних службовців відповідно до законодавства про державну службу) та звільнення з посад працівників апарату ВАКС, застосування до них заохочень та накладення дисциплінарних стягнень покладається на голову апарату ВАКС (ч. 5, ч. 7 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]). Наразі, згідно зі штатним розписом, в апараті ВАКС передбачено: 54 посади помічників суддів першої інстанції; 24 посади помічників суддів Апеляційної палати; 121 посада державних службовців (перша інстанція); 54 посади державних службовців управління з організаційного забезпечення Апеляційної палати ВАКС; 4 посади працівників, які виконують функції з обслуговування і 24 посади робітничих професій [7].

Структурно апарат ВАКС складається з управлінь, відділів, секторів, що здійснюють свої функції на підставі положень, які затверджуються керівником апарату ВАКС. Також у структурі ВАКС обов'язково передбачено створення самостійного структурного підрозділу для організаційного забезпечення роботи апеляційної палати ВАКС, діяльність якого підконтрольна і керівник якого підпорядковується голові апеляційної палати ВАКС. В апараті ВАКС утворюється канцелярія, а до його штату входять також секретарі судового засідання, наукові консультанти та судові розпорядники (ч. 10, ч. 11 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]).

5. Органи суддівського самоврядування ВАКС. Аналіз організаційно-структурної побудови ВАКС буде вважатись не зовсім повним без розкриття особливостей функціонування органів суддівського самоврядування ВАКС. Відразу ж зауважимо, що далеко не всі науковці відносять органи суддівського самоврядування до організаційної структури суду. Однак ми вважаємо такий підхід не зовсім справедливим, з огляду на ту важливу роль, яка відводиться суддівському самоврядуванню у вирішенні організаційних питань діяльності ВАКС згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів». По-перше, згідно з ч. 5 ст. 6 та ч. 1 ст. 126 вказаного Закону судське самоврядування спрямоване на захист професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів. По-друге, згідно з п. 8 ч. 4 ст. 17 Закону вирішення питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування є одним з основних елементів механізму забезпечення єдності системи судоустрою. По-третє, згідно з ч. 2 ст. 126 Закону суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів і має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від утручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами в системі судів [2].

Варто зазначити, що згідно з чинним законодавством судді ВАКС беруть повноправну участь у функціонуванні всіх передбачених законом організаційних форм суддівського самоврядування (зборах суддів, Раді суддів та з'їзді суддів України). Нижче пропонуємо проаналізувати ці форми більш детально.

Збори суддів. Основною організаційною формою суддівського самоврядування у ВАКС є збори суддів ВАКС та збори суддів Апеляційної палати ВАКС – зібрання суддів ВАКС (Апеляційної палати ВАКС), на якому вони обговорюють питання внутрішньої діяльності ВАКС (Апеляційної палати ВАКС) та приймають колективні рішення з обговорюваних питань (ч. 1 ст. 128 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]). Збори суддів ВАКС (Апеляційної палати ВАКС) скликаються у разі необхідності (головою ВАКС (Апеляційної палати ВАКС) за власною ініціативою або на вимогу не менше 1/3 загальної кількості суддів), але не рідше одного разу на три місяці, є повноважними, якщо на них присутні не менше 2/3 кількості суддів (ч. ч. 2–4 ст. 128 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]). Виконання рішень зборів суддів ВАКС (Апеляційної палати ВАКС) за дорученням зборів покладається на голову ВАКС або його заступника (голову Апеляційної палати ВАКС) (ч. 12 ст. 128 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]).

Збори суддів ВАКС діють на підставі Положення про збори суддів ВАКС, яке затверджене Рішенням зборів суддів ВАКС № 1 від 07.05.2019 р. Збори суддів Апеляційної палати ВАКС діють на підставі Положення про збори суддів Апеляційної палати ВАКС, яке затверджене Рішенням зборів суддів Апеляційної палати ВАКС № 1 від 24.05.2019 р.

З'їзд суддів України – це найвищий орган суддівського самоврядування. ВАКС на з'їзді суддів України представляє три делегати, які обираються зборами суддів ВАКС таємним голосуванням на альтернативній основі, за умов вільного висунення кандидатур для обрання із суддів ВАКС або суддів у відставці, незалежно від їх місця роботи до виходу у відставку (ст. 131 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]).

Рада суддів України – це вищий орган суддівського самоврядування, що діє як виконавчий орган з'їзду суддів України. Від ВАКС до складу Ради суддів України входить один суддя ВАКС, що обирається з'їздом суддів України (ст. 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]).

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити такий висновок: **ВАКС, як вищий спеціалізований суд у системі судоустрою України, має складну організаційно-структурну побудову, зумовлену виконанням ним специфічних завдань і функцій.** Зокрема, як нами було доведено вище, **сьогодні до організаційної структури ВАКС входять такі елементи: 1) керівництво ВАКС; 2) судова палата ВАКС; 3) Апеляційна палата ВАКС; 4) Апарат ВАКС (в структурі якого функціонує самостійний структурний підрозділ для організаційного забезпечення роботи Апеляційної палати ВАКС); 5) органи суддівського самоврядування.**

На наш погляд, *чітке та однозначне визначення організаційної структури ВАКС має не лише теоретичне, а й практичне значення. Саме тому ми пропонуємо надати їй офіційного закріплення шляхом унесення змін до Закону України «Про ВАКС» і доповнення його ст. 5-1 відповідного змісту.*

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (в редакції від 03.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>).
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. (в редакції від 21.05.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>).
3. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 7.06.2001 р. (в редакції від 28.01.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#n706>).
4. Пояснювальна записка до Проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» щодо забезпечення суду приміщенням та інших питань роботи суду» № 3348 від 16.04.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3348&skl=10.
5. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» щодо забезпечення суду приміщенням та інших питань роботи суду» № 3348 від 16.04.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3348&skl=10.
6. Висновок Головного науково-експертного управління від 28.04.2020 р. на Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» щодо забезпечення суду приміщенням та інших питань роботи суду» № 3348 від 16.04.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3348&skl=10.
7. Звіт керівника апарату Вищого антикорупційного суду Богдана Крикливенка за 2020-2021 роки. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/documents/reports/chief_staff_18.05.2021.pdf.

УДК 351.741:348.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.25>

СЕВАСТЬЯНЕНКО О.В., МИКИТЕНКО Л.А.

РОЗВИТОК СФЕРИ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

**DEVELOPMENT OF SERVICES IN UKRAINE
IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION**

У науковій статті досліджуються питання розвитку світового ринку послуг відповідно до класифікатора СОТ. Зазначено, що сегмент ринку з надання зазначених послуг перебуває на початковому етапі становлення, проте в найближчі декілька років слід очікувати його швидкий розвиток і залучення до нього все більшої кількості різноманітних за капіталоспроможністю компаній з різних країн світу. Це можна пояснити, по-перше, високим динамізмом розвитку як самого ринку, так і окремих його елементів, по-друге, значним виведенням робочих місць з сектору послуг багатьох розвинених країн світу до країн з низьким рівнем доходів. Визначено та проаналізовано поняття «послуга». Окреслено проблеми функціонування

© СЕВАСТЬЯНЕНКО О.В. – старший викладач кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права (Київський національний торговельно-економічний університет)

© МИКИТЕНКО Л.А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права (Київський національний торговельно-економічний університет)